

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра цивільного, господарського та екологічного права

Вибіркова навчальна дисципліна:

Корпоративне право

Тема 3. Створення та припинення корпоративних підприємств

професор кафедри ЦГЕП

Лектор:

доктор юридичних наук, професор Чабаненко М.М.

Розробники: Чабаненко М.М.

Для студентів напрямів підготовки:

Доступне для завантаження на сайті кафедри:

для магістрів спеціальності 081 «Право»

<https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=6876>

План :

1. Заснування та припинення підприємницьких товариств, їх реєстрація та перереєстрація
2. Особливості правового статусу окремих видів корпорацій
3. Правовий режим майна підприємницьких товариств

Література:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості ВРУ. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // ВВР. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-ІУ // Вісник Верховної Ради України. — 2003. — № 18—22. — Ст. 144.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, № 15-16, N 17, ст.112.
5. Про господарські товариства. Закон України від 19 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – №49. – Ст. 482.
6. Про акціонерні товариства. Закон України від 17 вересня 2008 р. // ВВР. – 2008. – N 50 – 51. – Ст. 384.
7. Щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів: Верховний Суд; Лист від 06.02.2007 № 1-5/218 // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_218700-07.
8. Рекомендації президії Вищого господарського суду України «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» від 28. 12. 2007 №04-5/14. / Режим доступу: www.scourt.gov.ua/clients.
9. Господарське право (Загальна частина) : підручник / за ред. В.С. Щербини, В. В. Резнікової. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 588 с.
10. Корпоративне право: навчальний посібник / О.В. Гарагонич, С.М. Грудницька, Л.М. Дорошенко [та ін.]; за заг. ред. О.В. Гарагонича, С.М. Грудницької, Л.М. Дорошенко. 2-е вид., випр. і доп. К.: Видавничий дім «АртЕк», 2018. 400 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Korporatyvne-pravo-2018.--400-s.-Narahonych-ta-in.pdf
11. Корпоративне право: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання) О. І. Харитонова, Л. І. Галупова. Одеса : Фенікс, 2019. 108 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3FMB_Pravo/Kharytonova-O.-I.-Halupova-L.-I.-Korporatyvne-pravo.pdf18

Вступ

Заснування і припинення підприємницьких товариств, особливості їх правового статусу, правовий режим їх майна регулюються нормами Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про кооперацію», «Про захист економічної конкуренції», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Кодексу з процедур банкрутства та інших нормативно-правових актів, які регулюють корпоративні відносини.

1. Заснування та припинення підприємницьких товариств, їх реєстрація та перереєстрація

Поняття та ознаки підприємницьких товариств як юридичних осіб.

Чинним цивільним і господарським законодавством України (ЦК, ГК, закони «Про господарські товариства», «Про кооперацію» тощо) передбачено шість *основних базових організаційно-правових форм підприємницьких товариств*:

- а) повне товариство (ПТ);
- б) командитне товариство (КТ);
- в) товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ);
- г) товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ);
- д) акціонерне товариство (АТ);
- є) виробничий кооператив (ВК).

Товариством є організація, утворена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі в цьому товаристві (ч. 2 ст. 83 ЦК).

Відповідно до ч. 1 ст. 163 ЦК, ч. 1 ст. 95 ГК **виробничим кооперативом** є добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній особистій трудовій участі та об'єднанні його членами майнових пайових внесків.

Статутом кооперативу та законом може бути передбачено участь у діяльності виробничого кооперативу на засадах членства також інших осіб. Підприємницькі товариства здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (ст. 84 ЦК).

Підприємницькі товариства як учасники корпоративних правовідносин наділяються правами *юридичних осіб*. Відповідно до ст. 80 ЦК *юридичною особою* є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Важливою *ознакою підприємницького товариства як юридичної особи* є насамперед його *організаційна єдність*.

Юридична особа – це, як правило, колективне утворення, певним чином організований колектив людей – організація, яка може мати внутрішню структуру, тобто складатися з окремих структурних підрозділів (відділів, філій тощо). *Організаційна єдність товариства як юридичної особи* обумовлює можливість *виступу його в цивільному обороті від свого імені*. Кожна юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму.

Юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування (ч. ч. 1 і 2 ст. 90 ЦК). Від свого імені товариство набуває майнових прав і несе обов'язки, вступаючи в різноманітні цивільно-правові та інші відносини з іншими організаціями, установами та громадянами. Відповідно до ч.1 ст. 92 ЦК юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Наявність відокремленого майна є істотною ознакою підприємницького товариства як юридичної особи. Кожна юридична особа повинна мати своє майно, відокремлене, по-перше, від майна своїх засновників та учасників; по-друге, від майна держави чи автономного утворення; територіальної громади; по-третє, від майна інших товариств та організацій.

Майно господарських товариств створюється за рахунок різних джерел:

- а) майна, переданого йому учасником товариства як вклад до статутного (складеного) капіталу;
- б) продукції, виробленої товариством у результаті господарської діяльності;
- в) одержаних доходів;
- г) іншого майна, набутого на підставах, що не заборонені законом (ч. 1 ст. 115 ЦК).

Наявність відокремленого майна товариства є основою його майнової самостійності як учасника майнових та особистих немайнових відносин. Відчужуючи майно (вклад) у власність товариства, засновники (учасники) одержують певні майнові корпоративні права (брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди), здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, в порядку, встановленому законом, тощо).

Але, учасники не мають права власності чи спільної власності на частки у статутному (складеному) капіталі товариства. *Здатність підприємницького товариства нести самостійну майнову відповідальність* теж характеризує його як юридичну особу. Здатність юридичної особи від свого імені брати участь у цивільних правовідносинах, самостійно набувати майнових та особистих немайнових прав і нести обов'язки зумовлюють і самостійну відповідальність юридичної особи за своїми зобов'язаннями.

Відповідно до ст. 96 ЦК юридична особа самотійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном. Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, встановлених установчими документами та законом.

Формами цивільно-правової відповідальності юридичної особи за порушення прийнятих нею зобов'язань є відшкодування збитків, сплата неустойки (штрафу чи пені), втрата завдатку чи повернення його у подвійному розмірі або позбавлення суб'єктивного цивільного права.

За порушення господарських зобов'язань до підприємницьких товариств, як і до інших учасників господарських відносин, можуть застосовуватись оперативно-господарські та адміністративно-господарські санкції (статті 235 – 237, 238 – 239 ГК).

Наявність у підприємницького товариства відзначених ознак юридичної особи обумовлює *наділення його цивільною правоздатністю та дієздатністю*. Відповідно до ст. 91 ЦК юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії).

Цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення. Юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації (ч. 4 ст. 87, ч. 4 ст. 91 ЦК). Державна реєстрація, підприємницьких товариств здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р.

Залежно від порядку створення юридичні особи поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Підприємницькі товариства є юридичними особами приватного права. **Установчі документи та порядок заснування товариства.** Законодавством передбачається декілька способів виникнення юридичних осіб. Прийнято виділяти такі *основні способи утворення юридичної особи: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний* [1].

Підприємницькі товариства як суб'єкти корпоративних відносин і як юридичні особи приватного права створюються в порядку, визначеному законом. Цей порядок встановлений, зокрема, у статтях 87 – 89 ЦК, статтях 56 – 58 ГК, Законі України від 15 травня 2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», інших нормативно-правових актах.

[1] Правові засади створення, діяльності та припинення юридичних осіб в Україні: навч. посібник / Ю. М. Юркевич, У. Б. Андрусів, О. Б. ВербаСидор та ін.; за ред. Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьВДУВС, 2019. 412

Загальні засади створення юридичних осіб закріплені у статті 87 ЦК. Для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово та підписуються всіма учасниками, якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження. Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою.

Порядок утворення юридичних осіб – суб'єктів господарювання передбачений у ст. 56 ГК: суб'єкт господарювання може бути утворений за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і громадян шляхом заснування нового, реорганізації (злиття, приєднання, виділення, поділу, перетворення) діючого суб'єкта господарювання з додержанням вимог законодавства.

Суб'єкти господарювання можуть утворюватися шляхом примусового поділу (виділення) діючого суб'єкта господарювання за розпорядженням антимонопольних органів відповідно до антимонопольно-конкурентного законодавства України. Установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, – статут (положення) суб'єкта господарювання (ч.1 ст. 57 ГК). Цивільний кодекс (ч. 1 ст. 143, ч. 4 ст. 151, ч. 1 ст. 154, ч. 1 ст.120, ч. 1 ст. 134), і Господарський кодекс (ч. 1 ст. 82) визнали, що установчими документами акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю є їхні статuti, а установчими документами повного товариства та командитного товариства - засновницькі договори.

Реорганізація та ліквідація підприємницьких товариств. Підприємницькі товариства можуть створюватись не лише при заснуванні нового товариства, але й при реорганізації діючого (діючих) товариств та інших юридичних осіб. При цьому деякі з цих суб'єктів корпоративних відносин можуть одночасно припиняти свою діяльність. Хоч новий ЦК відмовився від терміну «реорганізація» юридичних осіб, проте ним оперує ГК (статті 56, 59), Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» (ст. 33), Закон України «Про кооперацію» (ст. 28) та деякі інші нормативно-правові акти.

Реорганізація підприємницьких товариств пов'язана з правонаступництвом в їх правах та обов'язках, тобто з переданням всього майна, прав та обов'язків однією юридичною особою, яка припиняється, іншим юридичним особам- правонаступникам (ч. 1 ст. 104 ЦК). Розрізняють п'ять форм реорганізації юридичних осіб: злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення.

Злиття має місце тоді, коли дві або декілька юридичних осіб припиняють свою діяльність і передають майно, права та обов'язки нововиниклій юридичній особі.

Приєднання – це така форма реорганізації, при якій до однієї юридичної особи приєднуються зі своїм майном у широкому значенні одна чи декілька інших осіб, які з моменту приєднання вважаються такими, що припинили свою діяльність. Організація, до якої приєднались інші організації, зберігає свою назву і правовий статус. Отже, при приєднанні не відбувається створення нового суб'єкта цивільного права, як це має місце при злитті.

Поділом вважається таке припинення юридичної особи, при якому її майно, права та обов'язки розподіляються між двома або більше новоствореними юридичними особами. Законом передбачена можливість і примусового поділу юридичної особи - суб'єкта господарювання в разі порушення ним антимонопольного законодавства. Так, згідно зі ст. 53 Закону України «Про захист економічної конкуренції», якщо суб'єкт господарювання зловживає монопольним (домінуючим) становищем на ринку, органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище.

Виділом є перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб (ч. 1 ст. 109 ЦК). При виділі юридична особа, з якої виділяються нові суб'єкти цивільного права, не припиняє своєї діяльності, тому виділ вважається окремою формою реорганізації, при якій теж має місце правонаступництво. До виділу за аналогією застосовуються загальні та спеціальні правила щодо порядку припинення юридичної особи шляхом правонаступництва (ч.ч. 1, 2, 4 ст. 105, ст. 106, ст. 107, ч. 2 ст. 109 ЦК).

Перетворенням юридичної особи є зміна її організаційно-правової форми, наприклад, при перетворенні товариства з обмеженою відповідальністю у приватне АТ. У разі перетворення до нової юридичної особи переходять усе майно, усі права та обов'язки попередньої юридичної особи (ст. 108 ЦК). Відповідно до ч. 1 ст. 59 ГК, ст. 106 ЦК та ч. 2 ст. 109 ЦК злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення юридичної особи здійснюється за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду або відповідних органів державної влади.

Підприємницьке товариство як юридична особа припиняється і в результаті її *ліквідації*, тобто *при відсутності правонаступництва в її правах та обов'язках*. Відповідно до ч.1 ст. 110 ЦК юридична особа ліквідується :

1) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;

2) за рішенням суду про визнання недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом. У випадках, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 110 ЦК, йдеться про *добровільне припинення (ліквідацію)* юридичної особи, а в п. 2 ч. 1 цієї статті – про *примусову ліквідацію* юридичної особи.

З вимогою про примусову ліквідацію юридичної особи до суду може звернутись як її учасник, так і орган, що здійснює державну реєстрацію.

За ст. 19 Закону України «Про господарські товариства» товариство може бути також ліквідоване на підставі рішення суду за поданням органів, що контролюють діяльність товариства, у разі систематичного або грубого порушення ним законодавства.

Ліквідація товариства проводиться призначеною ним ліквідаційною комісією, а у разі припинення діяльності товариства за рішенням суду - ліквідаційною комісією, що призначається цим органом. Рішенням суду про ліквідацію юридичної особи обов'язки щодо проведення ліквідації юридичної особи можуть бути покладені на його учасників або орган, уповноважений установчими документами приймати рішення про ліквідацію юридичної особи (абз. 2 ч. 2 ст. 110 ЦК).

2. Особливості правового статусу окремих видів корпорацій Акціонерні товариства.

Згідно з ЦК та Законом «Про господарські товариства» АТ є одним із видів господарських товариств. Саме таку назву отримало товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями (ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства»). Будучи корпорацією, АТ являє собою насамперед «об'єднання капіталів», яке покликане працювати на осіб, які його формують. Тому не можна абсолютно виключати в ньому й «об'єднання осіб», проявом якої є належна організованість АТ з визначенням його волі груповими інтересами індивідів, які входять до його складу – акціонерів.

Розглянуте вище дозволяють виокремити наступні властивості АТ як юридичної особи:

а) АТ є підприємницьким товариством (часто його відносять до комерційних організацій, хоча ЦК України не поділяє юридичні особи на комерційні та некомерційні), тобто таким, основною метою діяльності якої є отримання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (ч. 1 ст. 84 ЦК);

б) головною особливістю АТ є поділ його статутного капіталу на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості (ч. 1 ст. 152 ЦК, ч. 1 ст. 3 Закону «Про акціонерні товариства»);

в) акції є цінними паперами, кожен з яких надає її власнику (акціонеру) рівний обсяг прав (корпоративних), але від кількості акцій (пакету акцій), що належать акціонеру, залежить і обсяг його прав.

Будучи юридичною особою, АТ має всі відомі ознаки юридичних осіб: організаційну єдність, майнову відокремленість, самостійну майнову відповідальність та участь у цивільному обороті від власного імені. АТ, як будь-яка юридична особа, має печатку, може мати штамп та бланки зі своїм найменуванням, емблему, торговельну марку та інші засоби ідентифікації.

До наведеної характеристики АТ слід додати те, що воно має цивільні права та обов'язки для здійснення своєї *правоздатності*, яка за ст. 91 ЦК є загальною. Це надало можливості АТ, як і іншим юридичним особам, не вказувати у своєму статуті ті чи інші види діяльності, які воно здійснює чи має намір здійснювати.

Однак, згідно із законодавством про фінансові установи, банки та кредитні організації, страхові компанії тощо вказані організації, створені в формі АТ, мають спеціальну правоздатність, тобто мають право здійснювати лише ту діяльність, які визначена для них законом та статутом, а в певних випадках – і ліцензією.

Хоча в ЦК і Законі «Про акціонерні товариства» на це не вказується, але немає перешкод у статуті встановити види діяльності, якими займається АТ. АТ вважається створеним з моменту його державної реєстрації в порядку, встановленому Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців».

Строк, на який створюється АТ, не обмежується, за виключенням прямої вказівки на це в його статуті (ч.3 ст.3 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Типи АТ. Згідно зі ст. 5 Закону «Про акціонерні товариства» в Україні існують два типи АТ: *публічні та приватні*.

Відмінності між цими типами АТ стосуються:

- (1) кількісного складу акціонерів;
- (2) розміщення акцій;
- (3) порядку їх обороту.

1). Кількісний склад акціонерів приватного АТ не може перевищувати 100 акціонерів. Кількісний склад публічного АТ не обмежується. Як приватне, так і публічне АТ може створюватися однією особою (або складатися з однієї особи).

2). Публічне АТ може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій. Приватне АТ може здійснювати тільки приватне розміщення акцій. У разі прийняття загальними зборами приватного АТ рішення про здійснення публічного розміщення акцій до статуту товариства вносяться відповідні зміни, у тому числі про зміну типу товариства – з приватного на публічне.

3). Оборот акцій публічного АТ здійснюється без всяких обмежень. Згідно з ч. 1 ст. 7 Закону «Про акціонерні товариства» акціонери публічного АТ можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства. Згідно зі ст. 24 Закону «Про акціонерні товариства» акції перебувають в біржовому обороті, тобто правочини з ними укладаються на біржі.

Публічне АТ зобов'язане пройти процедуру лістингу та залишатися у біржовому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі. Укладання договорів купівлі-продажу акцій публічного АТ, яке пройшло процедуру лістингу на фондовій біржі, здійснюється лише на цій фондовій біржі. Навпаки, акції приватного АТ не можуть купуватися та/або продаватися на фондовій біржі, за винятком продажу шляхом проведення на біржі аукціону. Існує ще одна особливість обороту акцій приватного АТ – з врахуванням переважного права акціонерів цього АТ на придбання відчужуваних акцій, якщо це передбачено його статутом (ч. 2 ст. 7 Закону «Про акціонерні товариства»).

4). На приватне АТ, на відміну від публічного, не покладається обов'язок по опублікуванню його фінансової інформації та інформації про афілійованих осіб. Навпаки, публічне АТ мусить щорічно публікувати в засобах масової інформації річний звіт, бухгалтерський баланс, рахунок прибутків та збитків тощо.

Згідно з ч. 3 ст. 78 Закону «Про акціонерні товариства» публічне АТ не тільки має надавати таку інформацію акціонерам, Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку, оприлюднювати її, а й зобов'язане мати власну веб-сторінку в мережі Інтернет, на якій розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства, а також інформація, визначена пунктами 1-3, 5, 6, 10, 11, 13-16 ч.1 ст. 77 цього Закону.

5). Річна звітність лише публічного АТ підлягає обов'язковій аудиторській перевірці (ч. 1 ст. 75 Закону «Про акціонерні товариства»).

б). Існують і деякі особливості корпоративного управління в приватному АТ. Так, згідно з ч. 5 ст. 42 Закону «Про акціонерні товариства» статутом такого АТ можуть бути передбачені інші питання, ніж зазначені в цій статті, рішення щодо яких приймаються трьома чвертями голосів акціонерів від загальної їх кількості, **Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю.**

Одним із видів господарських товариств, які наділяються статусом юридичної особи приватного права, є товариства з обмеженою (ТОВ) або додатковою (ТДВ) відповідальністю. Поширеність у господарській практиці товариств з обмеженою відповідальністю обумовлено зокрема тим, що вони є найбільш доцільною і зручною правовою формою ведення малого або середнього бізнесу одним або невеликою групою підприємців.

Поняття *товариства з обмеженою відповідальністю* визначене у ч. 1 ст. 140 ЦК і ч. 1 ст. 50 Закону України «Про господарські товариства». Товариством з обмеженою відповідальністю є засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлений статутом. Особливості правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю полягає в тому, що за рахунок статутного капіталу та іншого майна ТОВ відповідає за своїми зобов'язаннями самостійно як юридична особа. Ця відповідальність є, за загальним правилом, повною (зокрема, у формі відшкодування контрагентам заподіяних збитків), якщо тільки за даним видом зобов'язань не передбачено обмеженої відповідальності товариства.

Як зазначено у ч. 2 ст. 140 ЦК, учасники ТОВ не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів. В абз. 2 ч. 2 ст. 140 ЦК та ч. 2 ст. 50 Закону «Про господарські товариства» зазначено, що учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників. Учасниками ТОВ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Максимальна кількість учасників такого товариства встановлюється законом.

Відповідно до абз. 2 ст. 50 Закону «Про господарські товариства» максимальна кількість учасників ТОВ може досягти 10 осіб. Після перевищення цієї кількості ТОВ підлягає перетворенню на акціонерне товариство протягом одного року, а зі спливом цього строку – ліквідації у судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі (ч. 1 ст. 141 ЦК). Вимога про ліквідацію ТОВ у зв'язку з перевищенням кількісного складу учасників може бути пред'явлена до суду органом, що здійснює державну реєстрацію, або за поданням інших органів, які контролюють діяльність товариства (п. «в» ч. 4 ст. 19 Закону «Про господарські товариства»).

Щодо ТОВ, створеного однією особою, законом (ч. 2 ст. 141 ЦК) передбачено, що товариство з обмеженою відповідальністю не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа. Особа може бути учасником лише одного ТОВ, яке має одного учасника.

Якщо товариство з обмеженою відповідальністю засновується кількома особами, ці особи в разі необхідності визначення взаємовідносин між собою щодо створення товариства укладають *засновницький договір* у письмовій формі, в якому встановлюється порядок заснування товариства;

умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства;

розмір статутного капіталу не обмежений.

Договір про заснування ТОВ не є установчим документом, тому подання цього договору при державній реєстрації товариства не є обов'язковим (ст. 142 ЦК).

Установчими документами при створенні ТОВ є його *статут*, який зі всіма наступними змінами зберігається в органі, що здійснив державну реєстрацію товариства і є відкритим для ознайомлення. Учасники ТОВ беруть участь в управлінні справами товариства та вирішенні найважливіших питань його діяльності через *загальні збори*, які є вищим органом управління товариством. Загальні збори складаються з учасників товариства або призначених ними представників, які можуть бути постійними або призначеними на певний строк. Учасник має право у будь-який час замінити свого представника у загальних зборах або передати свої повноваження на зборах іншому учаснику або його представникові.

Відповідно до ч. 4 ст. 145 ЦК до виключної компетенції загальних зборів учасників ТОВ належать:

- 1) визначення основних напрямів діяльності товариства, затвердження його планів та звітів про їх виконання;
 - 2) внесення змін до статуту товариства, зміна розміру його статутного капіталу;
 - 3) створення та відкликання виконавчого органу товариства;
 - 4) визначення форми контролю за діяльністю виконавчого органу, створення і визначення повноважень відповідних контрольних органів;
 - 5) затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл прибутків та збитків товариства;
 - 6) вирішення питання про придбання товариством частки учасника;
 - 7) виключення учасника із товариства;
 - 8) прийняття рішення про ліквідацію товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу.
- Статутом товариства і законом до виключної компетенції загальних зборів може бути також віднесене вирішення й інших питань. Питання, віднесені до виключної компетенції загальних зборів учасників, не можуть бути передані ними до вирішення виконавчого органу товариства. Черговість та порядок скликання загальних зборів встановлюються статутом товариства і законом.

У товаристві з обмеженою відповідальністю створюється *виконавчий орган* (колегіальний або одноособовий), який здійснює поточне керівництво його діяльністю і є підзвітним загальним зборам його учасників. Виконавчий орган може бути обраний також і не зі складу учасників товариства. Компетенція виконавчого органу ТОВ, порядок ухвалення ними рішень і порядок вчинення дій від імені товариства встановлюються ЦК, іншим законом і статутом товариства.

Відповідно до ст. 62 Закону «Про господарські товариства» дирекція (директор) вирішує усі питання діяльності товариства, за винятком тих, що належать до виключної компетенції загальних зборів учасників. Дирекція (директор) підзвітна загальним зборам і організує виконання їх рішень. Дирекція або директор не мають права приймати рішення, обов'язкові для учасників товариства. Директор не може бути одночасно головою загальних зборів учасників товариства. Контроль за діяльністю виконавчого органу ТОВ здійснюється у порядку, встановленому статутом та законом. Загальні збори товариства можуть формувати органи, що здійснюють постійний контроль за фінансово-господарською діяльністю виконавчого органу. Порядок створення та повноваження контрольного органу встановлюються загальними зборами учасників товариства (частини 1 і 2 ст. 146 ЦК).

Законом «Про господарські товариства» (ст. 63) передбачено, що контроль за діяльністю дирекції (директора) товариства з обмеженою відповідальністю здійснюється *ревізійною комісією*, що утворюється загальними зборами учасників товариства з їх числа, в кількості, передбаченій установчими документами, але не менше 3 осіб. Члени дирекції (директор) не можуть бути членами ревізійної комісії. Для здійснення контролю за діяльністю ТОВ згідно з рішенням його загальних зборів, а також в інших випадках, встановлених статутом та законом, може призначатися аудиторська перевірка.

Порядок проведення аудиторських перевірок діяльності та звітності товариства встановлюється статутом товариства, законом, а також умовами договору на проведення аудиту, укладеного товариством з незалежним аудитором чи аудиторською фірмою. До корпоративних майнових прав учасника ТОВ відноситься зокрема право розпорядитися своєю часткою у статутному капіталі товариства.

Відповідно до ст. 147 ЦК і ст. 53 Закону «Про господарські товариства» учасник ТОВ має право передати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному чи кільком учасникам цього товариства. Відчуження учасником такого товариства частки або її частини третім особам допускається, якщо інше не встановлено статутом товариства. Учасники товариства користуються *переважним правом купівлі частки* учасника пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом товариства чи домовленістю між учасниками не встановлений інший порядок здійснення цього права. Купівля здійснюється за ціною та на інших умовах, на яких частка пропонувалася для продажу третім особам.

Право на викуп частки або її частини, що продається учасником товариства, мають не лише інші учасники, але й саме товариство з обмеженою відповідальністю як юридична особа. Як зазначено у ч.4 ст. 147 ЦК та абз. 5 ст. 53 Закону «Про господарські товариства», у разі придбання частки учасника самим товариством, воно зобов'язується реалізувати її іншим учасникам або третім особам протягом строку, що не перевищує одного року, або зменшити статутний капітал відповідно до ст. 144 Закону «Про господарські товариства». Протягом цього періоду розподіл прибутку, а також голосування і визначення кворуму у вищому органі проводяться без врахування частки, придбаної товариством.

Близьким за своїм правовим статусом до товариства з обмеженою відповідальністю є *господарське товариство з додатковою відповідальністю*. Поняття та ознаки ТОВ даються у частинах 1 і 2 ст. 151 ЦК і ч. 1 ст. 65 Закону «Про господарські товариства». *Товариством з додатковою відповідальністю* є товариство, засноване однією чи кількома особами, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких визначений статутом. Учасники ТДВ солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним учасником вкладу.

У разі визнання банкрутом одного з учасників його відповідальність за зобов'язаннями товариства розподіляється між іншими учасниками пропорційно їх часткам у статутному капіталі товариства. Як і в ТОВ, *засновники (учасники) ТДВ* вносять свої вклади (майно) у статутний капітал, який поділяється на частки, визначені статутом. За своїми зобов'язаннями ТДВ як юридична особа відповідає передусім своїм майном. Учасники такого товариства теж несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів, тобто в разі пред'явлення кредитором вимог до товариства вони можуть втратити свої вклади.

Однак, при недостатності майна у ТДВ його учасники можуть притягатись до додаткової (субсидіарної) відповідальності за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним учасником вкладу. Отже, учасники ТДВ несуть підвищену майнову відповідальність за борги товариства. У формі ТДВ можуть створюватись довірчі товариства або страхові компанії.

Найменування ТДВ має містити вказівку на його організаційно-правову форму, а саме слова «товариство з додатковою відповідальністю».

Оскільки ТДВ за своїм правовим режимом, порядком створення та діяльності близьке до ТОВ, закон (ч. 4 ст. 151 ЦК, ч. 3 ст. 65 Закону «Про господарські товариства») поширює на товариства з обмеженою відповідальністю, положення про товариство з обмеженою відповідальністю якщо інше не встановлено статутом товариства і законом.

Отже, на ТДВ поширюється положення про ТОВ щодо установчих документів, статутного капіталу товариства, управління цим товариством, переходу частки учасника у статутному капіталі до іншої особи, виходу чи виключення учасника з товариства, порядку і підстав його ліквідації тощо. **Повні і командитні товариства. Повне товариство.** Повне товариство визначається Цивільним кодексом України як товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить. Повне товариство поряд з командитним відноситься до товариств – об'єднань осіб. Крім ЦК (статті 119 – 132), статус повних товариств (далі – ПТ) регулюється п.п. 5, 7 ст 80 ГК та статтями 66 – 73 Закону «Про господарські товариства».

Установчим документом ПТ є засновницький договір. Якщо хоча б одним з учасників ПТ є фізична особа, такий договір підлягає нотаріальному посвідченню. Виходячи з того, що учасники ПТ «займаються спільною підприємницькою діяльністю» (ст. 66 Закону «Про господарські товариства»), вони «відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства» (ст. 119 ЦК), ГК вводить правило, відповідно до якого учасниками ПТ можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва. Тому при нотаріальному посвідченні засновницького договору ПТ його учасники – фізичні особи мають надати свідоцтво про їх державну реєстрацію як суб'єктів підприємницької діяльності.

Кількість учасників ПТ законодавством не обмежується. Однак характер відносин, що складаються в ПТ, і, зокрема, відповідальність учасників всім своїм особистим майном за зобов'язаннями товариства, детермінує невелику їх кількість. Закон не визнає ПТ корпорацією однієї особи, бо забороняє створення ПТ одним учасником (ч. 2 ст. 114 ЦК). Відповідальністю учасника своїм майном за зобов'язаннями ПТ пояснюється й інша норма – одна особа може бути учасником тільки одного повного товариства (ч. 2 ст. 119).

Учаснику забороняється без згоди інших учасників від свого імені вчиняти угоди, що є однорідними з тими, які складають предмет діяльності товариства, тобто передбачені в засновницькому договорі ПТ. Однак, таке обмеження не поширюється на угоди, що укладаються для власних потреб, бо в цьому випадку учасник не конкурує з ПТ.

Відповідно до вимог ч. 4 ст. 119 ЦК, ст. 66 Закону «Про господарські товариства» найменування ПТ повинно містити імена (найменування) всіх його учасників, слова «повне товариство» або містити ім'я (найменування) одного чи кількох учасників з доданням слів «і компанія», а також слів «повне товариство». Відсутність такої інформації відповідно до статті 8, 27 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» є підставою для відмови у проведенні державної реєстрації ПТ.

Командитне товариство.

Командитне товариство ЦК визначає як товариство, в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства. Командитне товариство поряд з повним відноситься до товариств – об'єднань осіб.

Крім Цивільного Кодексу (статті 133 – 139) правовий статус командитних товариств регулюється частинами 6,7 ст. 80 ГК та статтями 75 – 83 Закону «Про господарські товариства». Командитне товариство об'єднує риси товариства з обмеженою відповідальністю та повного товариства. Як і в повному товаристві, у КТ повні учасники – один або декілька, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення, а як і в ТОВ – вкладники, тобто один чи кілька учасників, несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства.

Оскільки КТ має багато спільних рис з ПТ, то на КТ поширюються норми ЦКУ, що регулюють діяльність ПТ (статті 119 – 132). Специфікою КТ є взаємовідносини між повними учасниками та вкладниками, права і обов'язки вкладників, відповідальність вкладників, особливості засновницького договору (статті 134 – 139 ЦК). Відповідно до ч. 7 ст. 80 ГК повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

Ця норма витікає зі ст. 167 ГК, відповідно до якої володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом, однак законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення. Таке роз'яснення дано Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва.

Тому при нотаріальному посвідченні засновницького договору КТ повні учасники – фізичні особи мають надати свідоцтво про їх державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності. *Установчим документом* КТ є засновницький договір, що підписується тільки повними учасниками і вважається укладеним, якщо ними у належній формі досягнуто згоди з усіх істотних умов, необхідних для його виконання (статті 88, 134 ЦК, статті 4, 76 Закону «Про господарські товариства»). Судова практика виходить з того, що відсутність цієї інформації є підставою для визнання договору недійсним. Відповідно до вимог ч. 2 ст.133 ЦК, ст.75 Закону «Про господарські товариства» найменування КТ має містити імена (найменування) всіх повних учасників, слова «командитне товариство» або містити ім'я (найменування) хоча б одного повного учасника з доданням слів «і компанія», а також слова «командитне товариство». Відсутність такої інформації відповідно до статті 8, 27 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» є підставою для відмови у проведенні державної реєстрації ПТ.

Кількість повних учасників законом не регулюється, проте зі змісту ч. 3 ст. 134 ЦК витікає, що КТ може бути створено одним повним учасником – в цьому випадку установчим документом є одноособова заява (меморандум), яка містить усі відомості, встановлені ЦК для КТ. Виходячи зі змісту ст. 139 ЦК, КТ може існувати, якщо в ньому залишаються хоча б один повний учасник і один вкладник.

Відповідальність повних учасників КТ всім своїм особистим майном за зобов'язаннями КТ забезпечується, зокрема, вимогами закону (ст. 135 ЦК), проте, що особа може бути повним учасником тільки в одному командитному товаристві; повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства, а повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства. Щодо кількості вкладників, то з визначення КТ (ст. 133ЦК) слід зробити висновок, що у КТ може бути і один вкладник. Вкладники вступають до КТ шляхом внесення грошових або матеріальних вкладів (ст. 78 Закону «Про господарські товариства»), що посвідчується свідоцтвом про участь у КТ (ст. 137 ЦК).

Закон не регулює облік вкладників КТ, порядок внесення ними вкладів і додаткових внесків, притягнення їх до відповідальності за невнесення ними їх вкладу (ст. 138 ЦК). Тому процедура вступу та виходу з КТ, зокрема, у разі смерті вкладника або оголошення його померлим, ліквідації (реорганізації) юридичної особи-вкладника КТ, порядок притягнення вкладника до відповідальності перед КТ мають бути визначені в засновницькому договорі (меморандумі).

ЦК регулює тільки сукупний розмір вкладів вкладників – він не може перевищувати п'ятдесяти відсотків складеного капіталу КТ, причому на момент державної реєстрації КТ кожний із вкладників повинен зробити вклад у розмірі, встановленому законом. Відповідно до ст. 80 Закону «Про господарські товариства» цей вклад складає не менше 25 відсотків внеску кожного вкладника.

3. Правовий режим майна підприємницьких товариств

Право корпоративної власності Модель корпоративної власності полягає в наступному: *акціонери усунюються від прав на безпосередній (продуктивний) капітал, але зберігають за собою контроль за ним.* Корпоративне управління, з яким безпосередньо пов'язана корпоративна власність, забезпечує ефективність використання корпоративного капіталу через здійснення акціонерами своїх прав і діяльність виконавчого органу.

Статутний фонд (капітал) підприємницького (господарського) товариства. Статутний капітал традиційно вважається зосередженням (ядром) корпоративної власності. Він є визначальним і для корпоративного управління.

За допомогою корпоративного управління відпрацьовуються структури капіталопотоків на виробничий, торговельний (оборотний) і споживчий. Останні два прагнуть до автономності і не створюють базу для прибутковості виробничого капіталу. При первісному створенні корпорації формується його статутний капітал (АТ, ТОВ та ТДВ) або складений капітал (повне та командитне товариства).

При цьому важливими є питання початкового формування статутного капіталу і його зміни в подальшому; функцій статутного капіталу; правового режиму вкладів, внесених учасниками ТОВ/ТДВ та часток в статутному капіталі; співвідношення понять «майно», «статутний капітал», «активи», «фонди», «частка в статутному капіталі», «корпоративні права» та «акції» та ін.

Поряд із поняттям «статутний капітал» у законодавстві використовується й поняття «статутний фонд», які за своєю сутністю є тотожними. Термін *«статутний капітал»* використовується в ЦК (ст. 115 та ін.) та у сучасному бухгалтерському обліку.

У ГК використовується термін *«статутний фонд»* (ст. 87 та ін.). Статутний капітал безпосередньо пов'язаний з корпоративними правами, бо згідно зі ст. 167 ГК ці права належать учасникам товариства відповідно до їх частки в статутному (складеному) капіталі.

Функції статутного капіталу: стартова, гарантійна та визначальна структурна щодо корпоративних прав учасників.

Гарантійній функції статутного капіталу відповідають:

(а) заборона зменшення розміру статутного капіталу корпорацій без згоди їх кредиторів;

(б) заборона виплати дивідендів при збитковій роботі АТ та в інших випадках, передбачених ст. 31 Закону «Про акціонерні товариства»;

(в) вимога оголосити про зменшення статутного капіталу в разі зменшення чистих активів ТОВ та АТ по результатах фінансового року порівняно зі статутним капіталом (ч. 4 ст. 144, ч. 3 ст. 155 ЦК)

Джерела формування майна товариства. Створення господарського товариства сполучене з формуванням його статутного (складеного) капіталу за рахунок вкладів учасників.

Вклад – це майно, яке передається учасниками у власність господарського товариства і грошовий еквівалент якого становитиме відповідну частку в статутному (складеному) капіталі товариства. Цим майном можуть бути як речі, так і майнові та інші відчужувані права, що мають грошову оцінку (ст.115 ЦК).

Статутний (складений) капітал складається з вартості вкладів учасників. Тобто уречевлений вираз вкладу або його інша характеристика, якщо ним є майнове право, нівелюється і набуває значення лише їх грошовий еквівалент. **Майном** господарського товариства є сукупність речей, його майнових прав та майнових обов'язків. Воно формується за рахунок вкладів учасників (в грошовій або іншій майновій формі) та з інших джерел, зокрема, внаслідок здійснення товариством діяльності, укладення договорів тощо. В якості вкладів до статутного капіталу може бути внесене *будь-яке майно*: гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом (ч. 2 ст. 115 ЦК). Практично так само регулюється це питання й ГК (ч. 1 ст. 86).

Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону «Про акціонерні товариства» оплата акцій здійснюється грошовими коштами або за згодою між товариством та інвестором – майновими правами, немайновими правами, що мають грошову вартість, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є набувач, та векселів), іншим майном. Особливого значення при цьому набувають *об'єкти права інтелектуальної власності*, які у ст. 199 ЦК називаються результатами інтелектуальної творчої діяльності – нематеріальні блага. Серед цих об'єктів для використання в підприємницькій діяльності особливо привабливими є права промислової власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок (гл. 39 ЦК). Водночас слід зазначити, що на вказані об'єкти існують як майнові, так і немайнові права.

Як *нематеріальне благо* в ст. 200 ЦК зазначається *інформація*. Особа, яка володіє інформацією на певному праві, так само як і результатами інтелектуальної, творчої діяльності, може передати її в якості вкладу або в оплату акцій.

Отже, «ноу-хау» розуміється, *по-перше*, як нематеріальне благо;
по-друге, як комерційна цінність; *по-третє*, як результат творчої праці;
по-четверте, як певна інформація.

Співвідношення цих висновків із загальним правилом про те, що вклади до статутного капіталу або в оплату акцій повинні мати грошову оцінку доводить, що така оцінка стосовно *ноу-хау* цілком можлива. Відтак, немає перешкод проти *внесення ноу-хау в якості вкладу до статутного капіталу корпорації*

Щодо майнових прав, які допускаються до внесення в якості вкладів в корпорації, то ними є різні права користування майном (наприклад, право оренди, лізингу), права на чужі речі (суперфіцій, емфітевзис), право вимоги сплати боргу за договором тощо. Головне, щоб ці майнові права були оборотоздатними, тобто могли передаватися іншим особам.

Останнім важливим моментом для формування статутного капіталу корпорації, який слід відзначити, є **оформлення внесення вкладів до статутного капіталу в оплату акцій**. Сутність внесення вкладу до статутного капіталу з точки зору цивільного права – це договірні (іноді їх виокремлюють як специфічні корпоративні) відносини про зміну власника.

Тобто, якщо це договір (між засновниками), то він буде договором, який опосередковує перехід права власності, як і договір купівлі-продажу, міни, тощо. *Оформлення внесення вкладу* до статутного капіталу має суттєве значення, оскільки засвідчує виконання відповідних обов'язків учасників, визначає момент виникнення права власності у корпорації та тягне за собою наслідки, встановлені публічним законодавством.

ЦК та ГК не передбачають спеціальних вимог щодо цього, крім вказівки на обов'язок внесення учасниками 50% вкладу до реєстрації ТОВ із подальшим внесенням вкладу в повному обсязі протягом року. Очевидно, при цьому слід керуватися загальними нормами про виконання зобов'язання (гл. 48 ЦК, зокрема, ст. 545; гл. 22 ГК), хоча і тоді це питання фактично залишається відкритим.

Публічно-правові вимоги внесення вкладів містяться в Законі «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», який визначає необхідність подання для проведення державної реєстрації юридичної особи *документа*, що підтверджує внесення засновником (засновниками) вкладу (вкладів) до статутного фонду (статутного або складеного капіталу) юридичної особи в розмірі, який встановлено законом (ч. 4 ст. 24).

ВИСНОВКИ :

У лекції розглянуть питання заснування і припинення підприємницьких товариств, особливості їх правового статусу, правовий режим їх майна; регулювання зазначених корпоративних відносин нормами Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про кооперацію», «Про захист економічної конкуренції» та інших нормативно-правових актів.

Семінарське заняття до Теми 3 : Створення та припинення корпоративних підприємств

Ключові поняття: суб'єкти корпоративних правовідносин, правоздатність суб'єктів корпоративних правовідносин, дієздатність суб'єктів корпоративних правовідносин, господарське товариство, банкрутство, санація, організаційно-правові форми юридичних осіб, ліквідація, реорганізація.

Питання до семінару

1. Поняття та ознаки господарського товариства.
2. Організаційно-правова форма господарського товариства.
3. Порядок створення господарського товариства.
4. Порядок утворення статутного капіталу господарського товариства. Участь в господарському товаристві.
5. Підстави та порядок припинення господарського товариства.
6. Корпоративна культура: сутність та проблеми сучасності.